

Булеца Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

В статті досліджено взаємозв'язок між фінансовим забезпеченням регіонів України та їх соціально-економічним розвитком. Проаналізовано підходи щодо оцінки забезпечення органів місцевого самоврядування коштами для соціально-економічного розвитку відповідного регіону. Проведено кількісну оцінку фінансового забезпечення регіонів за допомогою коефіцієнтів, що характеризують стан місцевих бюджетів, їх фінансову продуктивність та залежність від доходної бази державних органів влади, а також соціальну ефективність. Визначено, що в сучасних умовах спостерігається поступове зниження результативності використання ресурсного потенціалу окремих регіонів України, а бюджетне регулювання стримує їх соціально-економічний розвиток.

Ключові слова: регіон, соціально-економічний розвиток, фінансове забезпечення, місцеві бюджети, доходи.

Постановка проблеми. В умовах інтенсифікації свроінтеграційних процесів важливою передумовою соціально-економічного розвитку регіонів України є такий рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, що сприяє зростанню спроможності місцевої та регіональної влади щодо надання високоякісних суспільних товарів і послуг, а також забезпечення конкурентоспроможності економіки країни [1, с. 261]. Аналіз фінансового забезпечення регіонів України дозволить визначити ступінь становлення системи бюджетного регулювання їх соціально-економічного розвитку в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню фінансового забезпечення регіонів України приділяється достатньо уваги. Особливості функціонування місцевих бюджетів та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону розкрито в напрацюваннях С.М. Юрія та М.В. Ключевської [2]. В роботі Н.В. Апатової [3] аналізуються загальні показники ефективності місцевих бюджетів. Такі вчені, як М. Гопанюк, О. Кириленко, В. Кравченко, О. Сунцова та І. Чугунов [4] досліджують показники фінансової забезпеченості місцевих бюджетів. Враховуючи вітчизняний досвід в сфері наукового обґрунтування фінансового забезпечення регіонів, в сучасних умовах виявлення особливостей такого забезпечення потребує подальшого поглибленого дослідження з урахуванням змін у бюджетному та податковому законодавстві України.

Формулювання цілей статті. Основною метою дослідження є аналіз рівня соціально-економічного розвитку регіонів України з позицій їх фінансового забезпечення.

Опис основного матеріалу дослідження.

Узагальнюючим показником соціально-економічного розвитку регіонів є валовий регіональний продукт (ВРП). Він характеризує процес виробництва товарів та послуг і складається із суми валових доданих вартостей видів економічної діяльності відповідного регіону. За статистичними даними протягом останніх років найбільший обсяг ВРП спостерігався у м. Києві (20,53% ВРП України у 2013 р.), Донецькій (10,83% ВРП України у 2013 р.) та Дніпропетровській (10,04% ВРП України у 2013 р.) областях, а найменший – у м. Севастополі (0,73% ВРП України у 2013 р.), Чернівецькій (0,90% ВРП України у 2013 р.) та Тернопільській (1,19% ВРП України у 2013 р.) областях. В деяких регіонах спостерігається скорочення частки ВРП в загальному обсязі ВРП України. Так, наприклад у Закарпатській області в 2013 р. обсяг ВРП склав 1,41% ВРП України, у той час як у 2005 р. він становив 1,52%.

Вагоме місце при аналізі рівня соціально-економічного розвитку регіонів займає ВРП у розрахунку на одну особу, оскільки він віддзеркалює не тільки процес виробництва товарів та послуг, але й чисельність населення, яке мешкає на даній території. Аналіз структури ВРП на одну особу за регіонами України показує, що останніми роками, незважаючи на політичну та соціально-економічну кризу в державі, обсяг ВРП на одну особу за більшістю регіонів України збільшувався, що представлено на рис. 1.

Оскільки основні макроекономічні показники розвитку регіонів України збільшуються повільно або скорочуються, можна зробити висновок про поступове зниження результативності використання ресурсного потенціалу окремих регіонів у досліджуваній період часу. Порівняльний аналіз розвитку областей України, а також м. Києва та м. Севастополя, показав, що у багатьох із них

такі показники залишаються нижчими відносно середніх значень по Україні, що свідчить про необхідність оцінки фінансового забезпечення

регіонів в контексті бюджетного регулювання їх соціально-економічного розвитку.

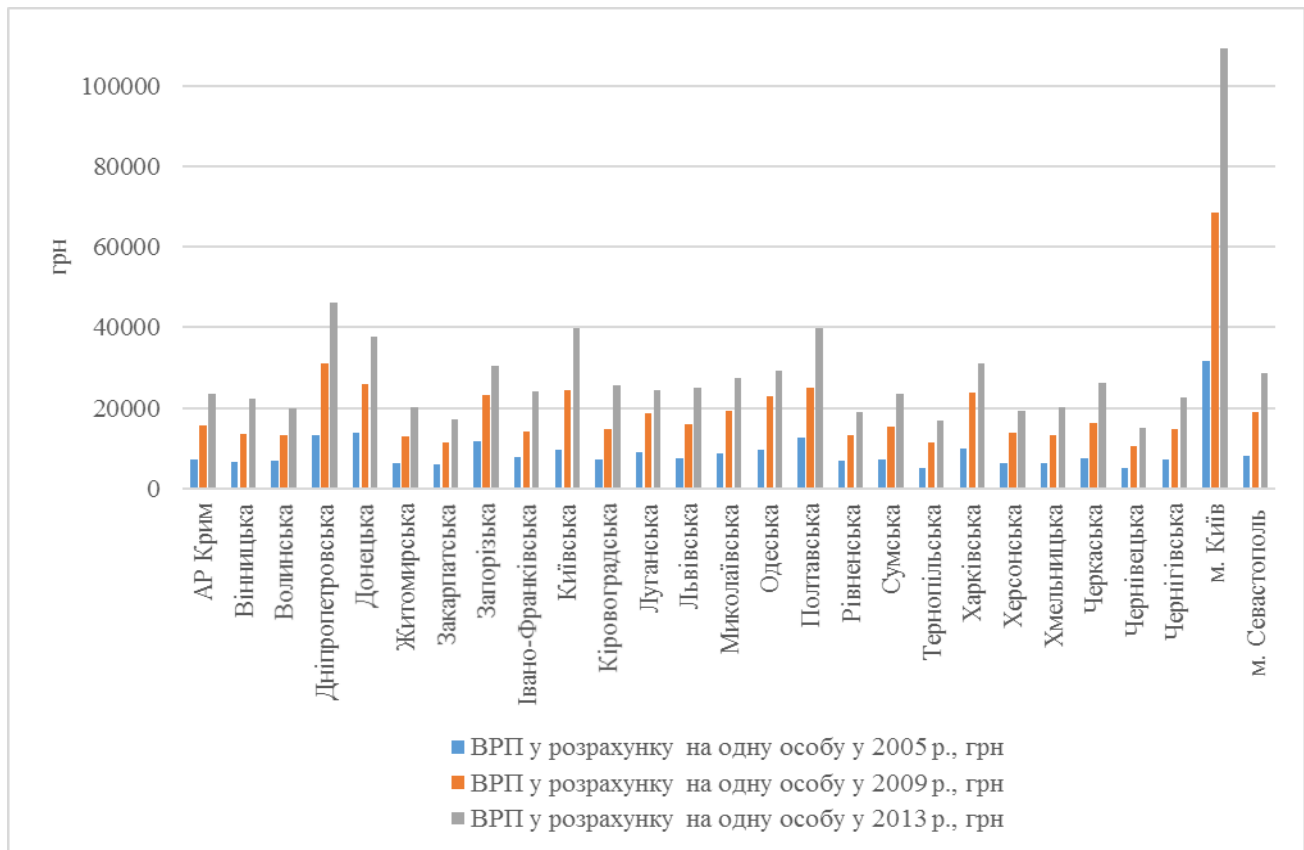

Рис. 1. ВРП за регіонами України у розрахунку на одну особу*

* Розроблено автором на основі статистичних даних [5]

В умовах інтеграції України з країнами ЄС реформування міжбюджетних відносин, яке проявляється у прийнятті змін до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо бюджетної децентралізації, спрямовано змінити якість фінансового забезпечення територіальних громад. За даними Асоціації міст України рівень забезпеченості на утримання і розвиток місцевої інфраструктури в Україні найменший серед країн Європи і складає у розрахунку на одну особу 28,0 євро, у той час, як у Словаччині – 192,0 євро, в Угорщині – 213,0 євро, в Латвії – 231,0 євро та в Польщі – 305 євро [6]. За даними експертів, оновлення основних фондів місцевого самоврядування за умови відсутності вдосконалення фінансового забезпечення місцевого самоврядування складає більш, ніж 58 років.

В науковій літературі визначено різні підходи щодо оцінки забезпечення органів місцевого самоврядування коштами для соціально-економічного розвитку відповідного регіону. В основному пропонується оцінювати фінансовий стан регіонів в процесі бюджетного регулювання за допомогою чинників, що характеризують

доходи (у тому числі, власні, закріплені та регулюючі) та видатки місцевих бюджетів, а також ступінь їх залежності від Державного бюджету України [7; 8; 9]. Серед них основними є наступні:

- 1) обсяг власних доходів місцевих бюджетів в абсолютному значенні. Власні доходи формуються на території відповідного регіону та включають місцеві податки і збори, платежі, що встановлюються місцевими органами влади, доходи комунальних підприємств, доходи від майна, що належить місцевим органам влади [4, с. 22];
- 2) обсяг міжбюджетних трансфертів в доходах місцевих бюджетів;
- 3) частка власних доходів в загальному обсязі доходів місцевих бюджетів;
- 4) відношення власних доходів до загальних видатків місцевих бюджетів.

Враховуючи зміни індексу інфляції, на рис. 2 відображено динаміку доходів місцевих бюджетів з врахуванням податкових та неподаткових надходжень й офіційних трансфертів, а також видатків таких бюджетів.

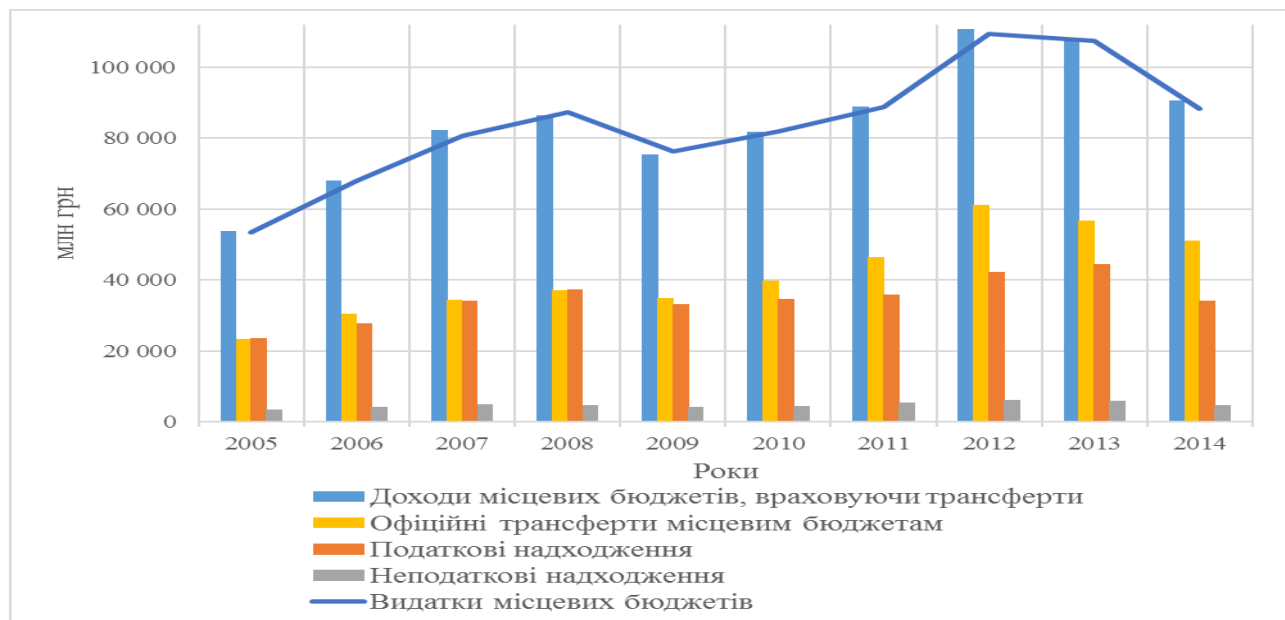

Рис. 2. Динаміка основних показників місцевих бюджетів України*

* Розроблено автором на основі статистичних даних [10]

Як видно з даних на рис. 2, значення показників місцевих бюджетів України протягом 2012-2014 років скорочувалися. Так, загальні доходи місцевих бюджетів скоротилися на 18,06% з 110 676,18 млн грн у 2012 р. до 90 687,07 млн грн у 2014 р., хоча порівняно з 2005 р. вони зросли на 68,95 % (з 53 677,3 млн грн у 2005 р. до 90 687,07 млн грн у 2014 р.). Податкові надходження також зменшилися на 18,96% з 42 178,84 млн грн у 2012 р. до 34 181,98 млн грн у 2014 р. Аналогічна динаміка спостерігається щодо неподаткових надходжень та офіційним трансфертам місцевим бюджетам: у 2014 р. вони скоротилися на 22,72% (з 6 207,88 млн грн у 2012 р. до 4 797,54 млн грн у 2014 р.) та 16,4% (з 61 146,62 млн грн у 2012 р. до 51 116,57 млн грн у 2014 р.) відповідно. Скорочення доходів місцевих бюджетів України протягом останніх років вплинуло на обсяг їх видатків, які зменшилися на 19,24% з 109 350,57 млн грн у 2012 р. до 88 309,26 млн грн у 2014 р. Порівняно з 2005 р. видатки місцевих бюджетів України зросли на 68,95 %

Таким чином, динаміка основних показників місцевих бюджетів за регіонами України свідчить про скорочення фінансового забезпечення регіонів України внаслідок геополітичної та інституційної нестабільності в державі, що визначено в аналітичній доповіді до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» [1, с. 160].

Для кількісної оцінки фінансового забезпечення регіонів використовуються такі коефіцієнти.

1) Коефіцієнт автономії (k_1):

$$k_1 = \frac{d_0}{d_1}, \quad (1)$$

де d_0 – величина власних доходів місцевих бюджетів; d_1 – загальна величина доходів місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів.

Низьке значення даного коефіцієнту свідчить про те, що необхідно здійснювати пошук альтернативних джерел збільшення власних доходів місцевих бюджетів.

2) Коефіцієнт бюджетної забезпеченості територіальних громад суспільними благами (k_2):

$$k_2 = \frac{r_m}{p}, \quad (2)$$

де r_m – величина витрат місцевих бюджетів; p – загальна чисельність населення регіону.

3) Коефіцієнт ліквідності доходів місцевих бюджетів (k_3):

$$k_3 = \frac{d_0}{r_m}. \quad (3)$$

Чим більше значення даного показника ($k_3 \rightarrow 1$), тим більше фінансово незалежним та стабільним є досліджуваний місцевий бюджет від доходної бази центральних органів влади. Іншими словами, за допомогою формули (3) визначається скільки гривень власних доходів припадає на одну гривню видаткових повноважень.

В деяких дослідженнях, наприклад в роботі [11, с. 106], даний коефіцієнт характеризує збалансованість місцевого бюджету

4) Коефіцієнт бюджетного покриття (k_4):

$$k_4 = \frac{d_1}{r_m}. \quad (4)$$

5) Коефіцієнт фінансової децентралізації доходів місцевих бюджетів (k_5):

$$k_5 = \frac{d_2}{d_g}, \quad (5)$$

де d_2 – величина доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів); d_g – загальна величина доходів зведеного бюджету.

6). Коефіцієнт фінансової децентралізації видатків місцевих бюджетів (k_6):

$$k_6 = \frac{r_1}{r_g}, \quad (6)$$

де r_1 – величина видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів); r_g – загальна величина видатків зведеного бюджету.

Окрім зазначених показників, у дослідженні [11, с. 326] пропонується вимірювати рівень децентралізації як частку ВВП, що перерозподіляється через місцеві бюджети.

7) Коефіцієнт фінансової продуктивності місцевого бюджету (k_7):

$$k_7 = \frac{d_{0,t}}{r_{m,t-1} \cdot i}, \quad (7)$$

де $d_{0,t}$ – величина власних доходів місцевих бюджетів у t -році; $r_{m,t-1}$ – загальна величина видатків місцевого бюджету у попередньому ($t-1$)-році; i – індекс інфляції.

8) При оцінці фінансового забезпечення регіонів доцільним є розрахунок соціальної ефективності місцевих бюджетів за допомогою наступного коефіцієнту соціальної ефективності виконання бюджету території (k_8) [3, с. 105-106]:

$$k_8 = \frac{D_t}{r_{Dm,t-1} \cdot i}, \quad (8)$$

де D_t – величина доходів населення регіону в розрахунку на одну особу у t -році; $r_{Dm,t-1}$ – загальна величина видатків місцевого бюджету у розрахунку на одну особу в попередньому ($t-1$)-році.

Для визначення стану фінансового забезпечення регіону Г.Б. Поляком [12] запропоновано використовувати сукупність критеріїв та методів, що представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення стану фінансового забезпечення регіону*

Рівень	Критерії	Метод
абсолютно стійкий	$k_1 = 60 - 70\%$, $\frac{d_3}{d_1} = 30 - 40\%$, $\frac{z}{r_m} = 10 - 15\%$	$r_m^{min} < d_0 + d_2$
нормальний	$k_1 = 40 - 50\%$, $\frac{d_3}{d_1} = 50 - 60\%$, $\frac{z}{r_m} = 20 - 25\%$	$r_m^{min} = d_0 + d_2$
нестійкий	$k_1 = 20 - 30\%$, $\frac{d_3}{d_1} = 70 - 80\%$, $\frac{z}{r_m} = 30 - 35\%$	$r_m^{min} = d_0 + d_2 + g$
кризовий	$k_1 = 5 - 10\%$, $\frac{d_3}{d_1} = 90 - 95\%$, $\frac{z}{r_m} = 40 - 50\%$	$r_m^{min} > d_0 + d_2$

Умовні позначення: d_3 – величина офіційних трансфертів від органів державного управління; z – бюджетна заборгованість; r_m – величина витрат місцевих бюджетів; g – додатково залучені фінансові ресурси

* Складено автором за дослідженням [12, с. 84-85]

Для виявлення особливостей фінансового забезпечення регіонів України в контексті їх соціально-економічного розвитку проведено розрахунок коефіцієнтів (1)-(8) для областей, які за результатами проведеного статистичного

аналізу визначені як ті, в яких спостерігалось мінімальне скорочення коштів за відповідними бюджетними чинниками – це Закарпатська область (найменше скорочення доходів місцевого бюджету у 2014 р. по зрівнянню з

2012 р.); Кіровоградська область (найменше скорочення податкових надходжень до місцевого бюджету у 2014 р. порівняно з 2012 р.); м. Київ, Вінницька, Херсонська області (зростання неподаткових надходжень до місцевого бюджету у 2014 р. порівняно з 2012 р.), Харківська область (зростання офіційних трансфертів

місцевим бюджетам від органів державного управління у 2014 р. порівняно з 2012 р.), Рівненська область (найменше скорочення видатків місцевого бюджету у 2014 р. порівняно з 2012 р.). Отримані результати розрахунків наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка фінансового забезпечення регіонів України у 2014 р.*

Регіон, область	k_1	k_2	k_3	k_4	k_5	k_6	k_7	k_8	$\frac{d_3}{d_1}$
Вінницька	0,3573	5318,60	0,3583	1,0029	0,0068	0,0163	0,3236	0,0029	0,64
Закарпатська	0,2307	5147,32	0,2374	1,0288	0,0035	0,0124	0,2050	0,0029	0,76
Кіровоградська	0,3767	5456,29	0,3824	1,0150	0,0045	0,0101	0,3307	0,0045	0,62
Рівненська	0,2696	5885,78	0,2711	1,0058	0,0041	0,0130	0,2399	0,0034	0,73
Харківська	0,4568	5241,00	0,4527	0,9910	0,0144	0,0272	0,4395	0,0020	0,53
Херсонська	0,3216	5237,88	0,3236	1,0062	0,0040	0,0106	0,2887	0,0041	0,67
м. Київ	0,6018	7998,55	0,6165	1,0243	0,0325	0,0422	0,6519	0,0029	0,38

* Розрахунки автора

Результати проведеного дослідження підтверджують недостатність фінансового забезпечення регіонів України для їх соціально-економічного розвитку. Так, за результатами розрахунку коефіцієнту k_1 стійкий рівень фінансового забезпечення спостерігається у м. Київ (60,18%), нормальний – у Харківській області (45,68%), ближче к нормальному – у Кіровоградській (37,67%), Вінницькій (35,73%) та Херсонській (32,16%) областях, нестійкий – в інших областях: у Рівненській – 26,96% та у Закарпатській – 23,07%. Такі значення коефіцієнту автономії свідчать про помірну залежність доходів місцевих бюджетів м. Києва та Харківської області від додаткових коштів, а також про достатньо велику їх залежність у Закарпатській та Рівненській областях. Це підтверджується розрахунками коефіцієнту $\frac{d_3}{d_1}$, значення якого найнижче за м. Києвом (37,71%), а найбільше – за Закарпатською (76,31%) областю, що вказує на нестійкий рівень фінансового забезпечення регіону у зв'язку зі значною залежністю регіону від офіційних трансфертів місцевому бюджету від органів державного управління. У Закарпатській області спостерігається зниження бюджетної забезпеченості територіальної громади суспільними благами, а саме у 2014 році значення коефіцієнту k_2 є найменшим серед інших областей України – 5 147,32 грн/особу. Найбільш фінансово незалежним та стабільним є місцевий бюджет м. Києва ($k_3 = 61,65\%$) а найменш – Закарпатської області ($k_3 = 23,74\%$). У той же час місцеві бюджети м. Києва та Закарпатської області схожі за рівнем ліквідності

(k_4 дорівнює 1,02 та 1,03 відповідно), що вказує на схоже співвідношення доходної та видаткової частин їх місцевих бюджетів. Найнижчий рівень фінансової децентралізації доходів місцевого бюджету спостерігається також у Закарпатській області ($k_5 = 0,35\%$), рівень же фінансової децентралізації доходів місцевого бюджету м. Києва майже в 10 разів більше ($k_5 = 3,25\%$). Рівень фінансової децентралізації видатків місцевих бюджетів найнижчий у Кіровоградській (1,01%), Херсонській (1,06%) та Закарпатській (1,24%) областях. Щодо фінансової продуктивності місцевого бюджету, то у 2014 р. найнижчою вона була в Закарпатській області (20,5%), а найбільшою в м. Києві – 65,19%. Значення коефіцієнту соціальної ефективності виконання бюджету території найбільшим було в м. Києві ($k_8 = 8,28$), а найменшим – у Закарпатській області ($k_8 = 3,7$).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз фінансового забезпечення регіонів показав, що бюджетне регулювання в Україні стримує соціально-економічний розвиток її регіонів. Отримані результати свідчать про залежність місцевих бюджетів України від ресурсів державного бюджету, що наочно спостерігається в Закарпатській області. Це обумовлює необхідність розробки комплексу заходів в сфері бюджетного регулювання соціально-економічного регулювання розвитку регіонів України. Тому напрямом подальших досліджень є оцінка ефективності інструментів такого регулювання, що допоможе визначити організаційно-інституційні заходи до його вдосконалення.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К.: НІСД, 2015. – 684 с.
2. Юрій С.М. Суть місцевих бюджетів та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону / С.М. Юрій, М.В. Ключевська // Економічні науки. – 2011. – Вип. 7. – С. 35–43.
3. Апатова Н.В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів / Н.В. Апатова, Р.Ш. Меджитова // Економіка Крима. – 2010. – № 4 (33). – С. 104-107.
4. Місцеві фінанси: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.А. Гапонюк, В.П. Яцюта, А.Є. Буряченко, А.А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2002. – 184 с.
5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vrp/vrp2008_u.htm
6. Слобожан О. Зміни до бюджетного та податкового законодавства щодо бюджетної децентралізації / О. Слобожан. – USAID-Асоціація міст України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://auc.org.ua/sites/default/files/byudzhetslobozhan_24.09.14.pdf
7. Мацук З.А. Оцінка фінансового стану Івано-Франківського регіону в процесі бюджетного регулювання / З.А. Мацук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1 (48). – С. 256-263.
8. Панасюк О.Ю. Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів в забезпеченні соціально-економічного розвитку сільських територій / О.Ю. Панасюк // Ефективна економіка. – 2015. – № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/94.pdf
9. Сукач О. Методика визначення фінансової забезпеченості регіону / О. Сукач // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 449-453.
10. Бюджет України 2014: стат. збірник. Міністерство фінансів. – К., 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf)
11. Сало Т. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні / Т. Сало // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 35. – С. 324-330.
12. Бюджетная система России / Под ред. Г.Б. Поляка. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 550 с.

REFERENCES

1. Analitichna dopovid do Shhorichnogo Poslannja Prezydenta Ukrainy do Verhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnje ta zovnishnje stanovishhe Ukrainy v 2015 roci" [President's Annual Message to Verkhovna Rada of Ukraine "On the Internal and External Situation of Ukraine in 2015"] (2015). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
2. Jurij, S.M., & Kljuhevskaja, M.V. (2011). Sut miscevyh bjudzhetiv ta ih vplyv na socialno-ekonomichnyj rozvytok regionu [The essence of local budgets and their impact on the socio-economic development of the region]. *Ekonomichni nauky*, Issue 7, 35–43 [in Ukrainian].
3. Apatova, N.V., & Medzhytova, R.Sh. (2010). Ocinka efektyvnosti miscevyh bjudzhetiv [The evaluation of the effectiveness of local budgets]. *Ekonomyka Kryma*, 4 (33), 104-107 [in Ukrainian].
4. Gaponjuk, M.A., Jacjuta, V.P., Burjachenko, A.Je., & Slavkova, A.A. (2002). *Miscevi finansy [Local finance]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Site of State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vrp/vrp2008_u.htm [in Ukrainian].
6. Slobozhan, O. (n.d.). Zminy do bjudzhetnogo ta podatkovogo zakonodavstva shhodo bjudzhetnoi decentralizacii [Changes to the budget and tax legislation from the fiscal decentralization]. auc.org.ua. Retrieved from http://auc.org.ua/sites/default/files/byudzhetslobozhan_24.09.14.pdf [in Ukrainian].
7. Macuk, Z.A. (2013). Ocinka finansovogo stanu Ivano-Frankivskogo regionu v procesi bjudzhetnogo reguljuvannja [The estimation of the financial state of Ivano-Frankivsk region in the process of the budgetary regulation]. *Visnyk socialno-ekonomichnyh doslidzhen*, Issue 1 (48), 256-263 [in Ukrainian].
8. Panasjuk, O.Ju. (2015). Ocinka finansovoi stijkosti miscevyh bjudzhetiv v zabezpechenni socialno-ekonomichnogo rozvytku silskyh terytorij [The assessment of the financial stability of local budgets in providing the social and economic development of rural areas]. *Efektivna ekonomika*, № 11. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/94.pdf [in Ukrainian].
9. Sukach, O. (2009). Metodyka vyznachennja finansovoi zabezpechenosti regionu [Methods of determination of the financial security of a region]. *Formuvannja rynkovoi ekonomiky v Ukraini*, Issue 19, 449-453 [in Ukrainian].
10. *Bjuzhhet Ukrainy 2014: statystychnyi zbirnyk [Ukraine Budget 2014: statistical yearbook]*. (2015). Kyiv. www.minfin.gov.ua. Retrieved from [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf) [in Ukrainian].
11. Salo, T. (2013). Decentralizacija finansovoi systemy: stan ta ocinka rivnja v Ukraini [The decentralization of the financial system: level status and evaluation in Ukraine]. *Efektivnist derzhavnogo upravlinnja*, Issue 35, 324-330 [in Ukrainian].
12. Poljak, G.B. (Eds.). (1999). *Bjuzhhetnaja sistema Rossyy [Budgetary system of Russia]*. Moscow: JuNYTY-DANA [in Russian].

Одержано 1.03.2016 р.